

NYERE TID

G. R. Elton: *England under the Tudors*. 2. ed. (paperback). London, Methuen & Co., 1977. 552 s. £ 4.95.

G. R. Elton: *Reform and Reformation. England 1509-1558. The New History of England*, vol. 2. London, Edward Arnold, 1977. 423 s. £ 3.50 (paperback).

Ved et sært tilfælde er det faldet i nærværende anmelders lod at skulle anmelde G. R. Eltons to oversigtsværker om Tudorengland, der – skønt udsendt nogenlunde samtidigt – er blevet til med over tyve års mellemrum. Det er derfor en udmærket anledning til at anstille et par betragtninger over udviklingen i Eltons opfattelse af tudorhistorien – et felt, som han frem for nogen har viet sin forskergerning.

Det er nu ca. 30 år siden, at Elton tog fat på den opgave, der i løbet af en halv snes år skulle give ham navn som den førende tudorspecialist: opgøret med A. F. Pollards opfattelse af tudortiden. I en række dybtborende afhandlinger og en enkelt monografi, der udsendtes i første halvdel af 1950'erne, forkastede han Pollards opfattelse om nationalstatens vækst og middelstandens fremmarch som de afgørende elementer i det stabile tudorregime og argumenterede i stedet for, at stabiliteten først og fremmest skyldtes skabelsen af stabile institutioner på det konstitutionelle-administrative felt – et område, som han gjorde til genstand for indgående primærundersøgelser. I 1955 lagde han sine resultater til grund for en helt ny fortolkning af tudortiden i bogen *England under the Tudors* (EUT). Denne fremstilling gik ganske på tværs af Pollards synspunkter. Det vigtigste element deri var, at Elton i stedet for Pollards evolutionstese satte en »revolutionær« opfattelse. Tankegangen var ganske kort, at det middelalderlige administrationsapparat, hvis kerne var kongens »household«, havde udtømt sine muligheder omkring 1530. Gennem en administrativ revolution i 1530'erne afløstes dette system derfor af varige, bureaukratiske institutioner, hvis gnidningsfrie funktion i langt højere grad end tidligere var uafhængig af skiftende regenter og ministre. Derved lagdes grunden til den moderne statsadministration, og der tilvejebragtes en administrativ stabilitet, der var i stand til at bære England frelst igennem de rystelser, det påførtes af en aldrende, utilregnelig Henrik VIII, en mindreårig fanatisk protestantisk Edward VI og en lige så fanatisk katolsk Mary. Elizabeths tid blev i dette lys en konservativt præget konsolideringsperiode, hvori de bureaukratiske regeringsinstitutioner for alvor kunne finde rodfæste. – Den afgørende begivenhed var således den administrative revolution, der repræsenterede et skarpt brud med fortiden, og den afgørende person i denne revolution var – ikke Pollards heltefigur, Henrik VIII – men dennes førsteminister, Thomas Cromwell – Eltons heltefigur – der karakteriseredes som revolutionens arkitekt og egentlige skaber og portrætteredes som en radikal revolutionær, hvis computer-agtige hjerne kun rummede eet program: omskabelsen af forfatning og administration.

Bogen vakte ved sin fremkomst stærk opsigt og blev de følgende år diskuteret vidt og bredt i fagpressen, hvori en række kritiske røster lod sig høre. Kritikken samlede sig efterhånden om tre punkter. For det første fremhævedes det, at Eltons synsvinkel var for snæver. Han opfattede nemlig historien som »the condition, reconstruction and gradual moulding of a state – the history of a nation and its leaders in political action and therefore the history of government in the widest sense« (forordet). Elton fremstillede derfor historien fra magthavernes synspunkt, og økonomiske og sociale forhold fik bl. a. derfor en yderst stedmoderlig behandling. For det andet påpegedes det, at Elton overbetonede bruddet med fortiden gennem 1530'ernes revolution. Den udvikling, der da tog fart,

havde faktisk været undervejs i længere tid og fuldbyrdes på flere punkter først langt senere. For det tredje fandt Eltons kritikere, at han havde overvurderet Cromwells rolle i forandringerne og omvendt undervurderet Henrik VIII's indflydelse på udviklingen. Under indtryk af den senere forsknings mange nye resultater – herunder ikke mindst Eltons egne – har han faktisk måttet give sine kritikere ret på de to sidstnævnte punkter, og specielt er der sket en stærk udvikling i hans opfattelse af Cromwell og dennes rolle. I Eltons seneste bog om Cromwell, *Reform and Renewal* (1973), karakteriseredes denne som en oplyst, nærmest intellektuel reformator, hvis fornyende virksomhed stod i stærk gæld til en række reformivrige intellektuelle, der indgik i en veritabel cromwell'sk »think-tank«. Og i Eltons seneste (og sidste?) Cromwell-afhandling (Thomas Cromwell Redivivus, *Archiv für Reformationsgeschichte*, 68, 1977, s. 192–208) understreges de politiske grænser for Cromwells reformationsiver, og kongen tillægges en mere betydningsfuld rolle i den politiske beslutningsproces.

EUT viste sig imidlertid at være en enorm salgssucces, og den er blevet genoptrykt praktisk taget hvert andet år siden 1955. Bortset fra nogle få – i hovedsagen kosmetiske – ændringer i 1974-udgaven og følgende er den hver gang blevet genudsendt i den oprindelige skikkelse. Den her foreliggende udgave er det seneste, uændrede genoptryk af 1974-udgaven. Den rummer som noget nyt en udførlig bibliografi, ført op til 1972, og et ekstra kapitel (XVII), hvori Elton ganske kort tager stilling til den gennem årene fremførte kritik og de nyere forskningsresultater uden derfor på væsentlige punkter at tage afstand fra sine oprindelige synspunkter. Bortset derfra er den identisk med 1955-udgaven ud fra princippet, at »hvad jeg skrev, det skrev jeg«. Trods den mulige arrogance der kunne ligge i dette, medgiver Elton dog i forordet til 1974-udgaven, at han i dag nok ville fremstille historien anderledes: »if I were to write today I should produce a very different book – different in structure, different in tone, different here and there in detail«. Det er netop det, han har fået lejlighed til i *Reform and Reformation* (RR).

Skønt dette værk i omfang tangerer EUT, behandles deri kun perioden 1509–1558 – mindre end halvdelen af det tidsrum, der dækkes af EUT. Alene dette angiver, at fremstillingen er langt mere udførlig end tidligere, hvilket må ses i sammenhæng med de mellemliggende års flittige primærforskning på feltet. Bogen udmærker sig dog ikke blot ved større udførlighed, den er også – med Eltons ord – »different« i forhold til EUT på flere afgørende punkter.

Således er Eltons vurdering af Wolsey blevet mere skånselsløs med årene. Mens kardinalen i EUT i det mindste karakteriseredes som en udenrigspolitisk begavelse, fremtræder han i RR som en personligt usympatisk og politisk set katastrofal figur, hvis politik savnede faste mål, hvis rastløse virke var uden varige resultater og hvis egentlige hovedinteresse var egen forherligelse. Den samme udvikling finder man i vurderingen af Thomas More, der i RR ikke virker særlig helgenagtig. Derimod bemærker man en opvurdering af Henrik VIII som politiker (skønt Elton tydeligvis stadig afskyr ham som person). Borte er EUT's Henrik, hvis største fejltagelse var »his illusion that he was an old and experienced king who knew his business and needed no one to do it for him«. I stedet tegnes billedet af en monark, der alle svagheder til trods var helt sin egen (»no one had ever ruled his mind or his purposes«), og som øvede afgørende indflydelse på de politiske beslutninger. Dette må også ses i sammenhæng med den mere nuancerede vurdering af Cromwells politiske rolle – en nuancering, som Elton, som allerede anført, tidligere har givet udtryk for, men som her afrundes og indpasses i helheden. I god overensstemmelse hermed er det da også, at den såkaldte »midt-tudorkrise«, der i EUT fremstilledes som en direkte følge af Cromwells fald, er forsvundet i RR, afløst af nogle mere begrænsede problemer, hovedsagelig af finansiel art gennem 1540'erne og -50'erne. Endelig er det værd at bemærke, at den omvurdering af protektor Somersset, der i flere år har været

undervejs, her når et foreløbigt højdepunkt: »the Good Duke« fremtræder lidet flatterende som en selvhøjtidelig, idéfattig politiker, hvis stivnakkethed var formidabel og i sidste ende katastrofal. Omvendt finder man her de første linier i et mere sympatisk portræt af Northumberland, der ellers aldrig har nydt historikernes bevågenhed.

Dette er nogle hovedingredienser i Eltons opfattelse anno 1977. Sammen med en lang række nye enkeltheder danner de grundlaget for en fortolkning af perioden, der er betydelig mere nuanceret end EUT's, men samtidig mindre dramatisk: 1530'ernes revolution er borte, erstattet af en reformation med rødder langt tilbage i tiden. Dens fuldbyrdelse måtte afvente Elizabeths og Cecils virke. Elton har med andre ord bevæget sig et godt stykke tilbage mod Pollards evolutionære opfattelse, skønt han i bogens forord energisk benægter dette. – Virker denne benægtelse ved nærmere eftersyn lidt hul, er der dog intet hult ved selve fremstillingen. RR er en uhyre stofmættet bog, hvori den erfarne tudorspecialist med suverænt overblik sammenfatter og à jourfører vor nuværende viden på feltet inden for rammerne af en meningsfuld fortolkningsstruktur. På flere punkter fremlægges der endog helt nye forskningsresultater. Skønt fremstillingen er kompakt, serveres det hele dog så elegant og veloplagt, at man uden vanskelighed bevarer appetitten til allersidste side. Man er ikke spor i tvivl om, at Elton har glædet sig ved arbejdet med denne bog, der lige som forgængeren er forsynet med en udførlig bibliografisk vejledning, der går helt frem til 1977.

Konklusionen er, at det virkelig er lykkedes Elton at fremstille en bog, der i mange henseender er »different« fra EUT. Vel er fremstillingens struktur nogenlunde uændret, og det perspektiv, hvori historien anskues, er ganske det samme, og derfor undergivet de samme emnemæssige begrænsninger. Men bogens tone er anderledes: Det skarpe opgør med Pollard i EUT er afløst af den ældre og mere erfarne forskers eftertænksomme opgør med sig selv og sine kritikere. Hertil kommer, at den til tider lidt skabelonagtige, men skarpt tegnede fremstilling i EUT er afløst af én, der måske nok er knap så klar i konturerne, men til gengæld udmærker sig ved fine nuancer og en uhyre detailrigdom. Skønt økonomiske og sociale forhold som følge af Eltons særlige synsmåde stadig får en noget stedmoderlig behandling, og skønt den rent kronologiske disposition undertiden kan gøre det unødigt besværligt at fastholde de lange linier, har vi al mulig grund til at glæde os over denne veloplagte, velafbalancerede og informative revision af EUT's første halvdel. Den er »different« på en god måde. – Vi må så blot håbe, at Eltons igangværende undersøgelser af Elizabeths parlamenter og det sene 1500-tals lovgivningsarbejde engang med tiden vil resultere i en lige så vellykket revision af EUT's anden halvdel. Det kan efterhånden også nok tiltrænges.

Knud J. V. Jespersen

D. C. Coleman: Industry in Tudor and Stuart England. I serien, Studies in Economic and Social History. Ed. by M. W. Flinn. London, Macmillan, 1975. 63 s.

I forordet til denne stærkt komprimerede oversigt over Tudor- og Stuartenglands industri angives, at der ikke tilstræbes præsentation af en række færdigsyede meninger. Oversigten er derimod ment som en hjælp for læseren til at drage egne konklusioner på grundlag af den litteratur, der anvises. Bogen er således først og fremmest en forskningsoversigt.

Indledningsvis fastslår forfatteren, at den moderne industrialiseringsproces økonomisk set karakteriseres af betydelige investeringer i realkapital, der muliggør anvendelsen af tekniske hjælpemidler og dermed forøger produktiviteten til et højere niveau end det, der kunne opnås uden disse investeringer. Målt med denne alen var der ikke tale om en in-